

บทที่ 2

การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษารูปแบบการพัฒนาชุมชน ที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของชุมชน ดอกเดงมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย รวมถึงแนวคิดและผลการศึกษาที่มีผู้ได้ทำการค้นคว้าวิจัยไว้ อีกทั้งนิยามความหมายต่างๆ ซึ่งพอนำมาเป็นแนวทางในการทำวิจัย ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องทางด้านเศรษฐกิจชุมชน ด้านสังคม ด้านการปกครอง และด้านกายภาพสิ่งแวดล้อมดังปรากฏต่อไปนี้

- 2.1 การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนชนบท
- 2.2 การพัฒนาที่ยั่งยืนในชุมชนชนบทไทย
- 2.3 การพัฒนาที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชน
- 2.4 วัฒนธรรมชุมชนชนบทและการมีส่วนร่วม
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนชนบท

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมชุมชน เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนา นักมานุษยวิทยาและนักสังคมวิทยา ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลง รวมถึงเสนอหลักการ แนวคิด เพื่ออธิบายถึงความหมาย ลักษณะ สาเหตุ กระบวนการ และผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เฮอเบิร์ท สเปนเซอร์ (ค.ศ 1820-1903) นักสังคมวิทยาชาวอังกฤษอธิบายว่า สังคมจะวิวัฒนาการแบบเจริญก้าวหน้าขึ้นเสมอ จึงควรปล่อยให้มีการเปลี่ยนแปลงแบบเป็นไปเอง โดยไม่มีการแทรกแซงจากภายนอก การเปลี่ยนแปลงแบบนี้สมาชิกที่ปรับตัวได้อย่างเหมาะสมเท่านั้น จึงจะอยู่รอดและเจริญรุ่งเรือง ส่วนที่ไม่เหมาะสม ก็จะสูญหายไป จำนวนสมาชิกในสังคมจะเพิ่มมากขึ้น สังคมจะมีลักษณะเหมือนอินทรีย์ (Organism) ของสิ่งมีชีวิตที่ประกอบด้วย โครงสร้าง ซึ่งมีความสลับซับซ้อนและวิวัฒนาการไปสู่ความแตกต่างกันมากขึ้นมีความหลากหลายในสังคมมากขึ้น (สุเทพ สุนทรเกสัช. 2540:42-43 อ้างใน สนทยา พลศรี 2533:154) แนวความคิดวิวัฒนาการนี้เป็นที่ยอมรับของ ชาร์ลส์ ดาร์วิน และนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างทฤษฎีวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตอีกด้วย (จิตติยา สุวรรณชฎ. 2527:19 อ้างใน สนทยา พลศรี 2533:154)

อีกทั้งยังมีผู้ให้แนวคิดที่เกี่ยวกับการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจชุมชนไว้อย่างน่าสนใจคือ ฮอลลิส เซเนอร์(Hollis Chenory) และ เรจินัลด์ กรีน (Reginald Green) นักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษ(อ้างใน สนทนา พลศรี 2533:174-175) ผู้ซึ่งเสนอเรื่องการกระจายรายได้และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Redistribution with Growth Theory) มีสาระสำคัญของเป้าหมายการพัฒนา คือ ไม่เห็นด้วยกับทฤษฎีฝนหล่นจากฟ้าที่ให้ผู้มั่งคั่งร่ำรวยหรือผู้ที่มีความพร้อมในการพัฒนาเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนา เพราะจะทำให้กลุ่มคนเพียงกลุ่มเดียวเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเต็มที่ แต่คนส่วนใหญ่ของประเทศคือ พวกชนชั้นกลางและชนชั้นต่ำ ซึ่งไม่มีความพร้อมในการพัฒนาจะได้รับผลของการพัฒนาน้อย เป้าหมายของการพัฒนาจึงควรเป็นชนชั้นกลางและชนชั้นต่ำ ซึ่งเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ของสังคม

สำหรับแนวทางการพัฒนาของแนวคิดการกระจายรายได้และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจนั้น ได้เสนอว่า การดำเนินงานพัฒนาเศรษฐกิจควรดำเนินการด้วยการกระจายรายได้ควบคู่ไปกับการระดมทุน โดยมีมาตรการสำคัญสองประการคือ ต้องให้ความสำคัญต่อเศรษฐกิจภาคเกษตรกรรม โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรรายย่อย และผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมอย่างไม่เป็นทางการ เช่น ผู้ไม่มีที่ดินทำกินและรับจ้างทางการเกษตร เป็นต้น ประการต่อมาคือ ต้องยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ ของคนในชนบทให้มีผลผลิตสูงขึ้นและมีมาตรฐานในการดำรงชีวิตสูงขึ้น โดยให้บริการของรัฐในเรื่องต่างๆ เช่น การส่งเสริมการเกษตรแผนใหม่การชลประทาน การหาตลาดสินค้า น้ำดื่ม น้ำใช้ การคมนาคม สื่อสาร การกระจายอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ การวางแผนในการพัฒนาท้องถิ่น การปฏิรูปที่ดิน เป็นต้น

ได้มีผู้อธิบายถึงปรากฏการณ์ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาไว้อย่างน่าสนใจ โดยได้อธิบายถึงระบบสังคมว่า จะมีความขัดแย้งพร้อมทั้งเกิดดุลยภาพควบคู่กันเสมอ ซึ่งทฤษฎีความขัดแย้งเป็นหนึ่งในทฤษฎีทางสังคมวิทยา มาจากแนวคิดของ คาร์ล มาร์ก (Karl Marx) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงความขัดแย้งของคนในชุมชน เพราะโดยทั่วไปสังคมมนุษย์ มีองค์ประกอบ 2 ด้าน คือ การรักใคร่กลมเกลียว (สามัคคี) และ ความขัดแย้งที่ไม่ลงรอยกัน

ความขัดแย้งนั้นจะเกิดขึ้นได้ตั้งแต่ระดับจุลภาคถึงระดับมหภาค เนื่องจากการที่สังคมมนุษย์ที่มาอยู่รวมกันจะเกิดมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันจึงก่อให้เกิดความขัดแย้ง มนุษย์จึงต้องหาทางแก้ไขปัญหา ซึ่งถ้าหากปล่อยให้ความขัดแย้งเกิดขึ้นหรือดำเนินไปเรื่อยๆ สุดท้ายจะจบด้วยความรุนแรงและนำไปสู่การเกิดภาวะวิกฤตในที่สุด

ดังนั้นเมื่อมองวิเคราะห์ในรูปแบบชุมชนหมู่บ้าน (Village Community) ที่อยู่ในฐานะหน่วยพื้นฐานของการพึ่งตนเองนั้น เมื่อพิจารณาจากลักษณะชุมชนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ในหมู่คนที่รู้จักใกล้ชิด มีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่และมีกิจกรรมเพื่อการดำรงชีวิต

ร่วมกัน มีระบบความสัมพันธ์เป็นแบบครอบครัว เครือญาติ มีการแลกเปลี่ยน การพึ่งพากัน รวมทั้งมีการขัดแย้งเกิดขึ้น

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าชุมชนชนบทเป็นชุมชนที่ไม่ได้ับกระแสดการเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอกมากนัก ความพึ่งพา ความผูกพันในชุมชนจะมีมากแต่ในปัจจุบันชุมชนเหล่านี้ได้รับแรงกระแทกจากการจัดการของรัฐและระบบทุนนิยม ชีวิต ความเป็นอยู่และระบบความสัมพันธ์ที่เคยมีมาแต่เดิมก็เปลี่ยนแปลงไป ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง รวมถึงระบบนิเวศวิทยาด้านสิ่งแวดล้อม หรือกายภาพพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ชุมชนเหล่านี้เกิดความขัดแย้งที่รุนแรงมากกว่าแต่ก่อนซึ่งอาจมองในเรื่องการจัดการกระจายทรัพยากรต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและมีในชุมชนให้ทั่วถึงอาจเป็นไปได้ยาก เพราะทรัพยากรแต่ละท้องที่ข้อมมืออยู่อย่างจำกัด ทำให้ประเด็นเรื่องความเท่าเทียม และความเสมอภาค อาจกลายเป็นประเด็นสำคัญ ที่ถูกนำมาถกเถียงกัน ซึ่งในความเป็นจริงทุกชุมชนจะหลีกเลี่ยงไม่พ้นกับการที่มีกลุ่มหนึ่งที่ได้รับผลประโยชน์มากกว่าอีกกลุ่มหนึ่งเสมอ

หากวิเคราะห์ในโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจและผลประโยชน์ภายในชุมชนที่ต้องมีผู้มีอำนาจกับผู้ที่อยู่ภายใต้อำนาจในการทำกิจกรรมต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้ภายในชุมชนเกิดการแบ่งเป็นฝักเป็นฝ่ายที่สามารถมิให้เห็นได้ในหลายชุมชน เป็นความขัดแย้งระดับผู้นำซึ่งเมื่อผู้นำมีความคิดเห็นที่ไม่ลงรอยกัน จะทำให้สมาชิกของแต่ละกลุ่มคล้อยตามความคิดไปกับผู้นำของกลุ่มตน นำไปสู่การแตกความสามัคคีในที่สุด เมื่อความขัดแย้งขยายวงกว้างมากขึ้นปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นยากที่จะแก้ไข อาจส่งผลกระทบไปสู่ด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสังคม วัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น จุดเริ่มต้นของปัญหาความขัดแย้งเพียงจุดเล็กๆ อาจทำให้ชุมชนหนึ่งอ่อนแอและล่มสลายไปในที่สุด

2.2 การพัฒนาอย่างยั่งยืนในชุมชนชนบทไทย

United Nation Population Fund Activities (UNFPA) ได้รวบรวมความหมายของการพัฒนาแบบยั่งยืนไว้ (เกื้อ วงศ์บุญสิน, 2538 : 71 – 72) หมายถึง การพัฒนาที่ตรงกับความต้องการตามความเป็นไปในปัจจุบัน โดยสามารถรองรับความต้องการ และ หรือ ความจำเป็นที่จะเกิดแก่ชนรุ่นหลังๆ ด้วย ทั้งนี้มาตรฐานการครองชีพที่เลวขีดความจำเป็นขั้นพื้นฐานต่ำสุด จะยั่งยืนต่อเมื่อมาตรฐานการบริโภคในทุกหนทุกแห่งคำนึงถึงความยั่งยืนในระยะยาว (Long-term sustainability) รวมถึงครอบคลุมมาตรการรักษามรดกทางทรัพยากรที่จะตกกับชนรุ่นหลัง โดยอย่างน้อยให้ได้มากพอ ๆ กับที่ชนรุ่นปัจจุบันได้รับมา และเป็นการพัฒนาที่กระจายประโยชน์ของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจได้อย่างทั่วถึง ตลอดจนเป็นการพัฒนาที่ปกป้องสิ่งแวดล้อมทั้งใน

ระดับท้องถิ่นและในระดับโลกโดยรวมเพื่อชนรุ่นหลังและเป็นการพัฒนาที่ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นอย่างแท้จริง

การพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงเป็นการทำให้คุณภาพของชีวิตมนุษย์ดีขึ้นภายในระบบนิเวศวิทยาที่สามารถจะรองรับการดำเนินชีวิตได้ต่อไป ในลักษณะดังกล่าว “เศรษฐกิจ แบบยั่งยืน” (Sustainable economy) คงต้องเป็นเศรษฐกิจที่ธำรงรักษาแหล่ง ทรัพยากรธรรมชาติของตนไว้ได้ โดยเศรษฐกิจแบบนี้จะยังคงสามารถพัฒนาควบคู่ไปกับการ รักษาแหล่งทรัพยากร ได้ต่อไปด้วยการปรับตัว และโดยอาศัยการยกระดับความรู้ ปรับปรุง องค์กร ตลอดจนปรับปรุงประสิทธิภาพทางเทคนิคและเซาวิปัญญา

จากความหมายของการพัฒนาแบบยั่งยืนนั้น เป็นแนวคิดที่อยู่บนพื้นฐานของหลักการที่เรียกว่า “ความยุติธรรมระหว่างชน 2 รุ่น (Intergenerational equity) กล่าวคือ เมื่อพิจารณาจากความหมายของการพัฒนาแบบยั่งยืนนั้นสามารถกล่าวถึงการ ครอบคลุมประเด็น 2 ลักษณะคือ ลักษณะแรก เน้นเรื่องความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแบบมีขีดจำกัด โดยมุ่งเน้นวิถีชีวิตของประชาชนที่มีเศรษฐกิจพอเพียง สามารถอยู่ได้ท่ามกลางกระแสวิกฤต เศรษฐกิจหรือเศรษฐกิจที่ปั่นป่วน โดยวิธีวิทยาของลักษณะแรกนั้น คือ “เน้นหลักความพอดี” และการตอบสนองต่อความจำเป็นพื้นฐานเท่าที่จำเป็น

ลักษณะที่สอง คือ เน้นเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติหรือทรัพยากรธรรมชาติ เพราะธรรมชาติไม่ได้มีไว้เพื่อให้มนุษย์นำไปใช้ได้อย่างฟุ่มเฟือยและล้างผลาญ วิธีวิทยาของการรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากร คือ การใช้สอยให้คุ้มค่าและใช้ให้น้อยลง อย่างไรก็ตามประเด็นนี้ กำลังเป็นที่น่าสนใจ (Currentiveness) ของมวลหมู่ธรรมชาติเพราะความสัมพันธ์ระหว่าง ประชากร การใช้ ทรัพยากรธรรมชาติ การเพิ่มประชากรและความเจริญทางด้านเทคโนโลยีขาดความสมดุล (Unequilibrium) อย่างไรก็ตามวิธีวิทยาของการพัฒนาแบบยั่งยืนควรที่จะสามารถพัฒนาได้อย่างน้อย 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม นิเวศวิทยา

วิธีวิทยาของการพัฒนาแบบยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ พิจารณาจากการขยายตัวของระดับเศรษฐกิจแบบกึ่งอุตสาหกรรม กล่าวคือ เศรษฐกิจภายในครอบครัว การผลิตสินค้าที่คนภายในประเทศต้องการ โดยเฉพาะสินค้า บริโภคที่มีความสอดคล้องกันความจำเป็นพื้นฐาน และต้องมีความยุติธรรม ประชาชนโดยเฉพาะชนชั้นแรงงานจะต้องได้รับความ ยุติธรรมจากหน่วยงานของการผลิต (Production unit) คือนายทุนนั่นเอง

ประการต่อมาคือคุณภาพ ในการผลิตอะไรก็ตามจะต้องได้มาตรฐานและมีประสิทธิภาพ จึงจะสามารถทำให้เศรษฐกิจของชาติอยู่รอดและสามารถแข่งขันต่อตลาดโลกได้ กรณีตัวอย่างเช่น การส่งออกผลไม้ของประเทศไทย ซึ่งบางครั้งยังมีมาตรฐานต่ำเพราะยังขาด

กระบวนการคัดเลือกซึ่งหมายถึงประสิทธิภาพของการคัดเลือกสินค้าจึงทำให้ผลไม้ไทยในตลาดโลก บางอย่างได้รับความนิยมลดลง

วิธีวิทยาของการพัฒนาแบบยั่งยืนทางด้านสังคม มองสังคมเป็นการรวมตัวของบุคคลของวัฒนธรรม ฉะนั้น การพัฒนาที่ดีและ ยั่งยืนจะส่งผลต่อการดำรงอยู่ของสังคม ฉะนั้น วิธีวิทยาทางด้านนี้ต้องมีทิศทางการดำเนินงาน โดยพิจารณาจาก สี่ด้านคือ อำนาจ การมีส่วนร่วม เสถียรภาพทางด้านสังคม และอัตลักษณ์ โดยอำนาจ คือ อำนาจของสังคมที่ขัดเกลาสมาชิกในสังคม รวมทั้งต่อรองอำนาจบางประการจากสังคมที่เข้มแข็งและพัฒนามากกว่า โดยเฉพาะอำนาจทางสังคมชนบทดูเหมือนจะได้รับการเล็งเห็นคุณค่าน้อยกว่าอำนาจทางสังคมเมือง ประการต่อมา คือ การมีส่วนร่วมการมีส่วนร่วมโดยหลักธรรมชาติ คือ การมีประชาธิปไตย ในการพัฒนาฐานรากของสังคม สมาชิกในสังคมจะต้องมีสิทธิที่จะ “ออกแบบ” สังคมด้วย ตนเองและมุ่งถึงความเจริญเติบโตของสังคมและประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ในด้านเสถียรภาพทางด้านสังคม ควรตระหนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเสถียรภาพทางด้านความปลอดภัยทางสังคม

ประการสุดท้ายคือ อัตลักษณ์ ซึ่งรวมถึงวิถีชีวิต แนวความคิด (Ideology) เพื่อการปฏิบัติ สังคมจะต้องไม่ถูกคุกคามจากสถานการณ์ข้อความรู้ (Situating knowledge) หรือวัฒนธรรมของ ต่างชาติโดยปราศจากฐานคติที่จะนำมาดัดแปลงให้เหมาะสมกับบริบทของตนเอง

วิธีวิทยาของการพัฒนาแบบยั่งยืนทางด้านนิเวศ พิจารณาว่าเสถียรภาพระบบนิเวศนั้น คนในสังคมจะต้องตระหนักและเห็นคุณค่าของ สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการจัดระบบนิเวศให้มีความสมดุลกับความต้องการของคนในสังคม รวมทั้งสภาพของทรัพยากรและระบบนิเวศที่มีอยู่ การสร้างเสถียรภาพระบบนิเวศสามารถทำ ได้โดยใช้นโยบายสิ่งแวดล้อมแบบป้องกันล่วงหน้า (Preventive environmental policy) ลำดับถัดมาคือ การบูรณะฟื้นฟู (Restoration of renewal) เป็นการช่วยเหลือและจัดการ ทรัพยากร การผลิตและสิ่งแวดล้อมที่ได้รับความเสียหายให้มีสภาพเหมือนเดิมหรือเทียบเท่าของเดิม ในการบูรณะฟื้นฟูต้องคำนึงถึงสมมูลธรรมชาติของทรัพยากรอื่น ด้วยเพราะการเพิ่ม ทรัพยากรอย่างหนึ่งอาจมีผลเสียต่อทรัพยากรอย่างอื่นได้

ประการสุดท้ายคือ การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้งาน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมบางประเภทที่มีคุณสมบัติที่สามารถดัดแปลงโดยใช้เทคโนโลยีสามารถใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง เช่นการนำสิ่งอื่นมาใช้ทดแทน ทรัพยากรบางอย่างที่มีขีดจำกัดและหมดเปลืองไป เนื่องจากบูรณะหรือมีราคาแพง ควรหาทรัพยากรที่สามารถนำมาใช้ทดแทนได้(ราตรี ภาวรา, 2540 : 15 – 16 อ้างใน เกื้อ วงศ์บุญสิน) แต่ต้องถึงขีดจำกัด การพัฒนาแบบยั่งยืนของระบบนิเวศบางครั้งก็มีขีดจำกัดในการ นำมาพัฒนา โดยเฉพาะการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในจำนวนจำกัด จำเป็น ที่จะต้องใช้อย่าง ประหยัดและมีความเหมาะสมที่จำเป็นมาใช้ รวมถึงความหลากหลาย

ทางด้านชีวภาพ วิธีวิทยาของการพัฒนาแบบยั่งยืน ทางด้านนี้จะต้องเน้นกระบวนการ ที่นำลักษณะ ทางด้านนิเวศวิทยาผสมผสานเพื่อให้เกิด ประโยชน์สูงสุดต่อคนในสังคมที่นำมาใช้

พัฒนาการชุมชนชนบทไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเมื่อพิจารณา การพัฒนาชุมชนชนบทไทยในช่วงเวลาที่ผ่านมา โดยใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นตัวกำหนดทิศทางการพัฒนาของประเทศ ซึ่งพอจะลำดับวิวัฒนาการช่วงเวลาของแต่ละแผนฯ ได้ดังนี้ (ดำรงค์ ฐานดี 2532:159-163) ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 และใน ฉบับที่ 2 (ระหว่างปี พ.ศ. 2510-2514) รัฐบาลต้องพึ่งพาเงิน จากต่างประเทศเพื่อใช้ในการลงทุน เพื่อการพัฒนา คือเป็นจำนวนร้อยละ 27.6 และ 13.9 ของเงิน ที่ใช้จ่ายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติทั้งสองตามลำดับ นอกจากนี้การลงทุนจากต่างประเทศก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในขณะเดียวกันรัฐบาลเผด็จการก็ได้ใช้มาตรการเข้มงวดบีบบังคับมิให้เพิ่มค่าจ้างแรงงานเป็นเวลา ติดต่อกันถึง 10 ปี และห้ามจัดตั้งสหภาพแรงงาน รวมทั้งไม่ให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน ราษฎรขึ้น อันหมายถึงการปฏิเสธที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนั้นการพัฒนาจึง เป็นแบบสั่งการบังคับจากเบื้องบน (Top-down approach) ซึ่งประชาชน ส่วนใหญ่ของประเทศ ไม่มีส่วนในการกำหนดอนาคตของตนเองได้เลย

รัฐบาลอ้างว่าได้ดำเนินการพัฒนาชนบทโดยใช้กรมพัฒนาชุมชน สำนักงานเร่งรัด พัฒนาชนบท และกรมส่งเสริมการเกษตรเป็นเครื่องมือสำคัญ แต่วิธีการพัฒนาก็เพียงเพื่อเป็นเขต พัฒนาขึ้นตามจังหวัดต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดตามชายแดนเพื่อป้องกันการแทรกซึม และ การก่อการร้ายของพวกคอมมิวนิสต์ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ.2515-2519) รัฐบาลได้เปลี่ยนนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมจากการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า มาเป็น การผลิตเพื่อการส่งออก(export-oriented strategy) ทั้งนี้เพราะรัฐบาลมีความจำเป็นที่จะต้องหา เงินตราเข้าประเทศ ซึ่งสหรัฐอเมริกาได้ลดความช่วยเหลือลงมากภายหลังสงครามเวียดนาม เพื่อให้ เป้าหมายบรรลุผล รัฐบาลไทยส่งเสริมให้มีการเพิ่มผลผลิตขึ้น ซึ่งเป็นเช่นเดียวกับแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520-2524)

การมุ่งเน้นการเพิ่มผลผลิตและการส่งเสริมอุตสาหกรรมในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ทั้ง 4 ฉบับ ดังกล่าวข้างต้น ได้ส่งผลสะท้อนให้เกิดความเหลื่อมล้ำของรายได้ และความมั่งคั่งของคนในชาติอย่างเห็นได้ชัด และก่อให้เกิดปัญหาสังคมและการเมืองตามมาด้วย เหตุนี้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 จึงได้ลดเป้าหมายของการเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจให้ต่ำลง และได้มุ่งปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจเพื่อให้เกิดความสมดุลมากขึ้น

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 รัฐบาลได้มุ่งพัฒนา โครงสร้างและการกระจายบริการทางสังคม รวมทั้งแก้ปัญหาความยากจนในเขตชนบทล้าหลัง

จุดประสงค์หลัก คือ การพัฒนาชนบทในพื้นที่ที่ยังไม่เคยได้รับผลพวงจากการพัฒนาที่ผ่านมา เพื่อให้ชุมชนเหล่านั้นสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ในอนาคตและพัฒนาชาวชนบทที่ยากจนให้เข้าสู่ระดับพอมีพอกินและเพื่อให้สามารถก้าวไปสู่ขั้นการอยู่ดีกินดีขึ้นในระยะยาวต่อไป พื้นที่เป้าหมายมีรวม 216 อำเภอ 30 จังหวัด ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือและภาคใต้

สำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) มีเป้าหมาย คือการกำหนดให้การขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยส่วนรวมเพิ่มสูงขึ้นให้ได้มากกว่าร้อยละ 5 โดยเฉลี่ยต่อปี โดยเน้นลักษณะของการขยายตัวที่จะสนับสนุนการสร้างงาน การกระจายรายได้ และการรักษาคุณภาพทางเศรษฐกิจของประเทศให้มีโอกาสก้าวหน้าต่อเนื่องไปอย่างมั่นคง

ธนะวัฒน์ รัตนศักดิ์ (2552:80-81) ได้อธิบายว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) มีแนวคิดเช่นเดียวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 และ 6 โดยได้เพิ่มมิติด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิตและด้านสิ่งแวดล้อม โดยวัตถุประสงค์ของแผนเป็นการรักษาอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ให้มีความต่อเนื่องและมีเสถียรภาพ โดยใช้นโยบายการเงิน การคลัง การพัฒนาอุตสาหกรรม และเทคโนโลยีควบคู่กันไป และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) เริ่มมีแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับ คน โดยยึดให้คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาประเทศ โดยการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน และมียุทธศาสตร์ในการเสริมสร้างศักยภาพของคน โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง

สำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ได้มุ่งที่จะแก้ปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ทั้งประเทศให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และความอยู่ดีมีสุขของคนไทย โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นตัวนำในการพัฒนา โดยมียุทธศาสตร์ในการสร้างระบบบริหารจัดการที่ดี ให้เกิดขึ้นในทุกภาคส่วนของสังคม รวมถึงการเสริมสร้างรากฐานของสังคมให้เข้มแข็ง และการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจให้เข้าสู่ความสมดุลและยั่งยืน

ปัจจุบันประเทศไทยได้ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (2550-2554) โดยมีแนวคิดสำคัญ คือ การมุ่งสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุข ภายใต้แนวปฏิบัติของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมียุทธศาสตร์การพัฒนากฎหมายและสังคมไทยสู่สังคมภูมิปัญญาและการเรียนรู้ รวมถึงการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศและยุทธศาสตร์การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศ

กล่าวโดยสรุป ประเทศไทยมีลักษณะเป็นแบบรัฐกึ่งศักดินา-กึ่งทุนนิยมมานับตั้งแต่เปิดประเทศในปี พ.ศ.2398 และกลายมาเป็นรัฐนายทุนในช่วงที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม เป็น

นายกรัฐมนตรี(ระหว่างปี พ.ศ.2481-2487 และ 2491-2500) ต่อมา จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขึ้นปกครองประเทศ สังคมไทย มีแนวโน้มเป็นแบบรัฐทุนนิยมพึ่งพา ปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าอิทธิพลของชนชั้นปกครอง ซึ่งได้แก่ กลุ่มข้าราชการและตำรวจทหารระดับสูง กลุ่มเจ้าของที่ดินขนาดใหญ่และนายทุนพื้นเมือง กลุ่มนายทุนตัวแทนต่างชาติธนาคารและการเงิน และนายทุนต่างชาติ (ญี่ปุ่น สหรัฐฯ และชาวยุโรป) ได้มีอิทธิพลอยู่เหนือการกำหนดนโยบายของรัฐ ส่วนข้าราชการ นักวิชาการผู้เขียนนโยบายการพัฒนาฯ ได้ประสานผลประโยชน์ของกลุ่มต่างๆ ของชนชั้นปกครองและบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

เมื่อพิจารณาลำดับพัฒนาการชุมชนชนบทไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจะพบว่า ชุมชนชนบทไทยซึ่งประกอบด้วยประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไม่มีโอกาสในการตัดสินใจเพื่อกำหนดอนาคตของตนเอง (แม้ปัจจุบันภาคประชาชนจะมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วม แต่ก็ไม่สามารถต้านทานความต้องการของกลุ่มอำนาจที่มีอยู่ในสังคมไทยได้) นอกจากต้องเป็นฝ่ายรับนโยบายที่เขียนไว้แล้วนำมาปฏิบัติตาม อย่างไรก็ตาม หากจะพิจารณากันอย่างละเอียดแล้ว เป้าหมายการพัฒนาของประเทศไทย มิได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเลย นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 มาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ผู้วางแผนพัฒนาฯ ไม่ว่าจะเป็นข้าราชการระดับสูง นักธุรกิจ นักวิชาการและนักสังคมสงเคราะห์ที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ดำเนินการในการสร้างแผนฯ นั้น จะย่ำถึงการทำให้ประเทศเกิดความทันสมัยด้วยการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจให้เป็นแบบอุตสาหกรรมทุนนิยมให้ได้ และได้ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เร่งเร้าให้เกิดการพัฒนาแบบทุนนิยมไปยังทุกส่วนของประเทศ จวบจนปัจจุบันที่รัฐไทยได้ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ประชาชน ชุมชน ก็ยังไม่สามารถ ที่จะพึ่งพาตนเองได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน อันมาจากฐานคิดของภาครัฐที่มีต่อประชาชน ชุมชน และสังคม ซึ่งรัฐเชื่อว่าการพัฒนาได้ก่อให้เกิดความอยู่ดีกินดี

2.3 การพัฒนาที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชน

ดำรงค ฐานติ (2538:200-209) ได้กล่าวถึงแนวความคิดที่ภาครัฐเชื่อว่าการพัฒนาได้ก่อให้เกิดความอยู่ดีกินดีในช่วงระยะเวลา 3 ทศวรรษที่ผ่านมา โดยการพัฒนาได้รับความสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ นั่นคือ สมาชิกของสังคมในรัฐทุนนิยมพึ่งพามีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าอดีตมาก นักวิชาการที่อยู่ในกลุ่มนี้ ได้แก่ นักเศรษฐศาสตร์พวกนีโอคลาสสิก นักธุรกิจและอุตสาหกรรมบางกลุ่ม ผู้นำและชนชั้นปกครอง รวมทั้งนักวิชาการที่เชื่อถือในทฤษฎีทุนนิยม เป็นต้น

จากแนวคิดการพัฒนาได้รับความสำเร็จตามเป้าหมาย ได้ยอมรับสมมติฐานที่ว่าทุกคนในสังคมมีความเท่าเทียมกันและรัฐก็คือรัฐบาลที่เป็นตัวแทนของคนทุกหมู่เหล่า คนกลุ่มนี้

จะไม่มีข้อสงสัยเลยว่า สมมติฐานดังกล่าว ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความเป็นจริงมากน้อยเพียงใด ด้วยเหตุนี้พวกเขาจึงเชื่อมั่นว่า การที่รัฐบาลได้สร้างนโยบายและดำเนินงานตามแผนพัฒนา ก็เพื่อประสงค์ให้คนในสังคมมีความอยู่ดีกินดี

นอกเหนือจากการวิเคราะห์ในแง่ของความสำเร็จของการพัฒนาแล้ว นักวิชาการกลุ่มนี้ยังได้อ้างถึงสาเหตุสำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาด้วยการดำเนินชีวิตของชาวนาและผู้ใช้แรงงานว่าเป็นกลุ่มที่ไม่ยอมปรับตัวเพื่อรับสิ่งใหม่ (innovation) เป็นคนเกียจคร้านและด้อยการศึกษา บางคนถึงกับกล่าวว่า คนชั้นต่ำเหล่านี้หลงระเหิดกับความสนุกสนาน (leisure pleasure) ไม่กระตือรือร้นและดิ้นรนเพื่อให้ชีวิตของตนดีขึ้นต่างๆ ที่รัฐบาลได้พยายามกระทำอย่างจริงจังและจริงใจที่จะผลักดันให้พวกเขาหลุดพ้นจากความด้อยพัฒนา อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือคนชั้นต่ำพอใจที่ประพฤติปฏิบัติตามวัฒนธรรมแห่งความยากจน (culture of poverty)

จะเห็นได้ว่านักวิชาการกลุ่มนี้และรัฐบาลของรัฐทุนนิยมทั้งหลายได้พยายามทำการศึกษาวิจัยด้วยการค้นหาคำตอบจากคำถามที่ว่า อะไรเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวนายอมรับหรือไม่ยอมรับสิ่งใหม่ๆ การปรับตัวของชาวนาต่อกระบวนการทำให้เกิดความทันสมัยเป็นอย่างไร และมีองค์ประกอบทางวัฒนธรรมอะไรบ้างที่ทำให้ชาวนาประพฤติตนตามวัฒนธรรมแห่งความยากจน แต่นักวิชาการกลุ่มดังกล่าวต่างละเว้นที่จะศึกษาวิจัยถึงสาเหตุของการเอารัดเอาเปรียบชาวนาและกรรมกรหรือทำไมรัฐบาลจึงเลือกใช้ทฤษฎีการพัฒนาความทันสมัยซึ่งนโยบายการพัฒนาเอื้อประโยชน์ต่อคนบางกลุ่มเท่านั้น

การพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการขยายตัวของเมืองเข้าสู่ชุมชนชนบท การสร้างถนน สายใหม่ การสร้างโรงเรียนขึ้นในชุมชน การตั้งกลุ่มออมทรัพย์ หรือการมีกระแสไฟฟ้าเข้ามาในหมู่บ้าน ล้วนแล้วแต่มีผลกระทบต่อระบบความสัมพันธ์ในชุมชนทั้งสิ้น เสน่ห์ จามริก (2537:266) ได้อธิบายถึงแนวคิดเรื่องการพัฒนาแบบอุตสาหกรรมตามแบบแผนพัฒนาที่ไม่เข้าใจชุมชนได้ก่อปัญหาให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชน กล่าวคือกระแสทุนนิยมอุตสาหกรรมสมัยใหม่นับเป็นปรากฏการณ์ใหม่ แผ่ขยายเข้าสู่เศรษฐกิจสังคมไทยโดยอาศัยสื่อชักนำของทางราชการแต่แล้วจะเป็นไปด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือเพราะผลประโยชน์ร่วมกันก็ตามที่สถาบันราชการเองดูค่อนข้างคล้อยตามไปกับกระแสการครอบงำทำลาย ซึ่งปรากฏให้เห็นประจักษ์มาแล้วในประวัติศาสตร์ทั้งที่มีสังคมไทยเราก็ไม่เคยตกเป็นอาณานิคมของใครมาก่อนเลย แบบแผนวิถีชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมย่อมดำรงความเป็นตัวตนและพลวัติสร้างสรรค์ของตนเอง แต่แล้วในช่วงสามทศวรรษที่รัฐเข้ามาจัดการกับการพัฒนาเศรษฐกิจ คุณค่าและชีวิตของคนส่วนใหญ่ต้องกลายเป็นเพียงมรดกหรือเครื่องมือของกลุ่มคนส่วนน้อยในนามของการพัฒนาก้าวหน้า แต่ทว่ายังผลให้เกิดความทุกข์ยากแร้นแค้น ความไร้ความสมดุลและเสื่อมทรามในสัมพันธภาพทางสังคม

ตลอดจนความเสื่อมโทรมในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และที่สำคัญเหนือสิ่งอื่นใดก็คือ วัฒนธรรมกระแสหลัก ซึ่งเคยยึดอยู่ในหลักความสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติ ก็ต้องโน้มเอียงไปสู่กระแสการครอบงำทำลาย จากทุนนิยมอุตสาหกรรมภายนอก

กล่าวโดยสรุป ผู้นำของรัฐทุนนิยมพึ่งพาและนักวิชาการที่มองการพัฒนาในแง่บวก จะประเมินผลงานการพัฒนาที่ผ่านมาว่ามีแนวโน้มไปในทางที่ดีขึ้นกว่าเดิมซึ่งพวกเขาได้ยึดหลักเชิงปริมาณเป็นเกณฑ์ตัดสิน เช่น การเพิ่มขึ้นของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ และรายได้ต่อหัว อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นการมองภาพของความเจริญในระดับมหภาคและเป็นภาพรวมกว้างๆ รวมทั้งใช้ตัวแปรทางด้านเศรษฐกิจเป็นเครื่องวัด ส่วนตัวแปรทางด้านคุณภาพ เช่น คุณภาพชีวิต สังคมและการเมือง มักจะถูกละเลย ด้วยเหตุนี้ วิธีการอธิบายดังกล่าวจึงไม่สามารถตอบคำถามต่อไปนี้ได้ เช่น คนกลุ่มไหนได้รับประโยชน์หรือกลุ่มใดสูญเสียประโยชน์จากกระบวนการพัฒนา อะไรที่เป็นสาเหตุของวิกฤตการณ์ทางการเมืองและสังคม และเหตุใดรัฐบาลบริหารส่วนใหญ่จึงยังคงมีสถานภาพในระดับด้อยพัฒนานี้อยู่ ทั้งๆ ที่มีการเร่งระดมเพื่อการพัฒนาอย่างจริงจังมาเป็นเวลานาน

2.4 วัฒนธรรมชุมชนชนบทและการมีส่วนร่วม

ในงานพัฒนานั้น วัฒนธรรมชุมชนเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะทำให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนขึ้นได้ บุญเทียน ทองประสาน (2531:63-67) ได้ตั้งคำถามเอาไว้ว่าทำไมต้องศึกษาวัฒนธรรมในงานพัฒนา ก็เป็นเพราะว่าชุมชนมี “อะไร” อยู่มากมายที่แปลกใหม่สำหรับนักพัฒนาเช่น ระบบกลไกต่างๆที่ทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้ และเคลื่อนต่อไปได้ และยังได้พบว่า ค่านิยมหลายอย่างของคนต่างกับของชุมชน ความเชื่อหลายอย่างของคนต่างกับของชุมชน รวมถึงวิธีการหลายอย่างของคนต่างกับของชุมชนกระทั่งบางคนถึงกับสงสัยขึ้นมาว่าในขณะที่เรามาพัฒนาอยากให้ชุมชน “เป็น” แบบหนึ่งตามความคิดของเรานั้น ชาวบ้านเขามีความคิดอยากให้ชุมชนของเขา “เป็น” เหมือนเราหรือเปล่า (คือชุดของเขากับของเรามันจะเป็นชุดเดียวกันหรือเปล่า) หากเป็นคนละชุดแล้ว จะเลือกเอาของใครดี เราถือสิทธิอะไรจะทำให้ชุมชน “ของเขา” มาเป็นอย่างความคิดของเรา (หรืออุดมการณ์ของเรา) เหล่านี้คือที่มาของความจำเป็นในการศึกษาถึงความคิด ความเชื่อ ทัศนคติ รวมถึงการปฏิบัติ ตลอดจนวิถีชีวิตทั้งหมดของชาวบ้าน ซึ่งนั่นก็คือการศึกษาวัฒนธรรมนั่นเอง และได้มีคำถามที่สำคัญอันหนึ่งเกิดขึ้นในหมู่นักพัฒนาจำนวนไม่น้อยว่า ในที่สุดแล้ววัฒนธรรมแบบทุนนิยมจะเข้าทำลายวัฒนธรรมของชุมชนหมด แล้วเรายังจะศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนไปทำไม หรือศึกษาไว้ก็เพียงให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไรก็พอ หรือศึกษาเพียงเพื่อสามารถปรับปรุงเทคนิค วิธีการบางอย่างในการทำงาน(เช่นเทคนิคการตัดสินใจ เทคนิคการประชุม เทคนิคการระดมวัตถุดิบ ฯลฯ)

ปัญหานี้เกิดจากกรอบความคิดแบบหนึ่งที่เชื่อว่า หากชีวิตทางเศรษฐกิจเปลี่ยนไป ความคิดความเชื่อหรือระบบคุณค่าต่างๆ ก็จะเปลี่ยนตามไปด้วย เราเห็นว่าการมองเช่นนั้นเป็นแบบ “กลไก” เกินไป ปรากฏการณ์จำนวนมากที่พวกเราหลายคนพบในชุมชน (แม้ชุมชนนั้นจะเปลี่ยนแบบวิธีการผลิตไปมากแล้ว) พิสูจน์ว่า ระบบคุณค่าหลายอย่างอันเป็นของชุมชนดั้งเดิมยังคงอยู่ เช่น การเคารพผู้อาวุโส การทำบุญ การเชื่อเรื่องชาติหน้าชาติหลัง ฯลฯ

ความคิดที่ควบคุมคู่มากรอบความคิดแบบ “กลไก” เช่นว่านี่ก็คือ การมองว่า “จิตสำนึก” และ “ระบบคุณค่า” หรือ “ระบบความคิด” อื่นๆ ของประชาชนเป็นสิ่งที่ถูกรอบงำอยู่เสมอ ไม่จากแบบหนึ่งก็แบบหนึ่ง (เช่นแบบศักดินา, แบบทุนนิยม) พอคิดแบบนี้ก็จะเห็นแล้ววัฒนธรรมในส่วนที่ถูกรอบงำเป็นหลัก ได้ละเลยบทบาทของวัฒนธรรม(จิตสำนึก,ระบบคุณค่าต่างๆ) ที่เป็นของประชาชนเอง ที่สร้างขึ้นโดยประชาชนเอง นั่นคือได้ละเลยประวัติศาสตร์ของประชาชน ละเลยกระบวนการพัฒนาการทางวัฒนธรรมของประชาชน

การมองทั้งกระบวนการก็คือการมองว่า คุณค่าที่ดำรงอยู่นี้มีสามส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งเป็นส่วนที่ประชาชนสร้างขึ้นเอง และยังคงดำรงอยู่ไม่เปลี่ยนแปลงและยังสอดคล้องและรับใช้ชุมชน อยู่ส่วนที่สอง คือส่วนที่มีผู้มีอำนาจได้สร้างขึ้นและส่วนที่สาม เป็นส่วนที่เกิดจากการปรับหรือสร้างขึ้นใหม่จากการปะทะกันระหว่างส่วนที่หนึ่งและส่วนที่สอง ดูเหมือนว่า ส่วนที่หนึ่งและส่วนส่วนที่สามนี้มักจะไม่มี การพูดถึง จึงทำให้มองไม่เห็นถึงประวัติศาสตร์และคุณค่าของการต่อสู้ของประชาชน แต่เมื่อเราได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาวัฒนธรรมเช่นนี้แล้ว เราจำเป็นต้องหาคุณค่าทั้งหมดที่ประชาชนสั่งสมสืบทอดมาเอง (จะได้ข้อสรุปที่เป็นวิถีชีวิตของประชาชนเอง) สอง ค้นหากระบวนการในการปรับหรือสร้างคุณค่าใหม่ของประชาชน

กล่าวโดยสรุป เราศึกษาวัฒนธรรมก็เพื่อเข้าใจได้ถึงวิถีชีวิตทั้งหมดของประชาชนของชุมชนชาวบ้าน เข้าใจถึง “พลัง” ที่มีอยู่ในชุมชน และที่สุดก็เพื่อเข้าใจถึงทิศทางของการพัฒนา การศึกษาวัฒนธรรม จึงมิได้มีความหมายเพียงแค่นำมาปรับปรุงเทคนิควิธีการทำงานของนักพัฒนา แต่มีความหมายถึง “ทิศทาง” ของการพัฒนาทีเดียว

สำหรับความหมายของวัฒนธรรม (Culture) นั้น บุญเทียน ทองประสาน (2531:68) ให้ความหมายไว้ว่า คือระบบคุณค่าที่รวบรวมมาได้จากประวัติศาสตร์ เป็นคุณค่าทั้งทางเศรษฐกิจ การเมืองและแนวคิดที่สัมพันธ์กันเป็นโครงสร้าง มีผลต่อพฤติกรรมของคนในฐานะปัจเจกบุคคล และคนในหมู่บ้าน (สังคม) ในชีวิตจริงทั้งหมด

ในแง่นี้วัฒนธรรมจึงไม่ใช่ “สิ่งเก่า” เช่น ประเพณีต่างๆเท่านั้น แต่มันคือ บทสรุปของความคิดและการปฏิบัติ หรือคุณค่าทั้งหมดที่ให้แก่สังคม รวมขึ้นเป็นโครงสร้าง ทั้งด้าน การทำมาหากิน (เศรษฐกิจ) ด้านอุดมการณ์ความเชื่อ และด้านของอำนาจการตัดสินใจ (การเมือง)

ทั้งหมดนี้เกี่ยวโยงกันอย่างแยกไม่ออก มันเป็นผลจากวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนและสังคม ซึ่งหากมองวัฒนธรรมในแง่ี้แล้วจะเห็นว่าวัฒนธรรมจะถูกคุกคามไม่ได้

บำรุง บุญปัญญา(2549:23-25)ได้เสนอทางเลือกการพัฒนาตามแนวความคิดวัฒนธรรมชุมชนโดยเชื่อว่า แม้ฐานเศรษฐกิจของชุมชนและทรัพยากรจะถูกทำลายเสียหายลงไปบ้างแต่“จิตสำนึก” หรือ “พลังทางวัฒนธรรม” นั้นยังคงอยู่สามารถสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้ใหม่ได้เพียงแต่รูปแบบภายนอกอาจแตกต่างไปจากเดิม หลักสำคัญคือ เป็นการพัฒนาที่ไม่ทำลายล้างสถาบันชุมชน แต่มุ่งให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้และอยู่ร่วมกับภาคส่วนอื่นๆในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี ซึ่งมีการเสนอทางเลือกดังนี้

ประการแรก การพัฒนาต้องเริ่มจากฐานวัฒนธรรมชุมชนต้องรื้อฟื้นคุณค่าดั้งเดิมที่ชุมชนมีมาประยุกต์สร้างสรรค์ทางเลือกขึ้นมาใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน ไม่ใช่การถอยหลังไปสู่สังคมเก่าในอดีตซึ่งเป็นไปไม่ได้ ต้องสร้างแบบแผนการผลิตและแบบแผนการดำรงชีวิตขึ้นมาใหม่ภายใต้คุณค่าที่ดำรงแบบดั้งเดิม (เสรี พงศ์พิศ อังโน ยุคติ มุกดาวิจิตร อังโน บำรุง บุญปัญญา 2549) เช่น การตั้งกองทุนหมู่บ้าน ธนาคารข้าว กลุ่มออมทรัพย์ เหล่านี้ คือคุณค่าแห่งการสร้างหลักประกันความมั่นคงร่วมกันหรือสวัสดิการของชุมชน นักพัฒนา และปัญญาชนของชุมชนควรร่วมกับชาวบ้านวิเคราะห์ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมชุมชนทำให้ชาวบ้านตื่นและตระหนักในเอกลักษณ์และคุณค่าของตัวเองค้นพบจิตสำนึกอิสระของชุมชนเห็นคุณค่าของการรวมตัวเป็นชุมชนเห็นภัยจากการครอบงำจากวัฒนธรรมภายนอกที่เอารัดเอาเปรียบ (นิพนธ์ เทียนวิหาร อังโน ฉัตรทิพย์ อังโน บำรุง บุญปัญญา 2549) กระบวนการนี้จะทำให้เกิดอุดมการณ์ต่อสู้ที่มีพลัง

ลำดับต่อมาคือการพัฒนาต้องเน้นกระบวนการกลุ่ม การร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อคงความเป็นชุมชนไว้ มิใช่เน้นปัจเจกชนนิยมที่คำนึงถึงแต่การต่อสู้แข่งขันทำลายล้างกัน ทางการเมืองการพัฒนากระแสหลัก การรวมกลุ่มรวมตัวกันในรูปแบบของการจัดการองค์กร เช่น สหกรณ์ สหพันธ์เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการช่วยเหลือกันและสร้างอำนาจในการต่อรองกับภายนอก สร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนและสร้างความร่วมมือกับคนกลุ่มอื่นในสังคม เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมกันแก้ปัญหา

ทางด้านการผลิตนั้น ควรอยู่บนหลักการ “ผลิตเพื่อให้ทุกคนมีกินมีใช้ แล้วค่อยเอาส่วนที่เหลือส่งออก(ขาย)” จากนั้นก็มีการพัฒนาการเกษตรและอุตสาหกรรมภายในประเทศ เน้นใช้ทรัพยากรท้องถิ่น การค้าขายแลกเปลี่ยนภายใน เทคโนโลยีที่กำกับเองได้ พัฒนาคุณภาพประชากร เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายท้องถิ่นจนถึงระดับชาติ หลักการนี้ถูกพัฒนามาอธิบายการสร้างทางเลือกการพัฒนาด้านเกษตรกรรมยั่งยืน ธุรกิจชุมชน และอาชีพทางเลือกอื่นๆ หลายด้านในเวลาต่อมา

ประการสุดท้าย ชุมชนต้องมีความสัมพันธ์และใกล้ชิดกับธรรมชาติ ดูแลและรักษา มิใช่ทำลายล้างธรรมชาติอย่างการพัฒนากระแสหลักเพราะธรรมชาติจะช่วยคงความสามารถในการ พึ่งตนเองของชุมชนไว้ได้

ในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น ได้มีผู้ให้ความหมายคำว่า “การมีส่วนร่วม” (Participation) ที่หลากหลาย และมีความแตกต่างกันไปตามความเข้าใจและประสบการณ์ ของแต่ละบุคคล โดยนิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527:117) ให้ความหมายว่า หมายถึง ความเกี่ยวข้อง ทางด้านจิตใจ และอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์หนึ่ง ซึ่งผลเกี่ยวข้องดังกล่าว เป็นเหตุ เร้าใจให้กระทำการบรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น ทำให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกันการให้ ความหมายของกา มีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา (นเรศ สงเคราะห์สุข, 2541:10 อ้างใน นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ 2527:117) ตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่การวิจัย (ศึกษาชุมชน) การวางแผนการตัดสินใจ การดำเนินงาน การบริหารจัดการการติดตาม และประเมินผลตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ซึ่งแนวคิดของนิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ ดังกล่าวยังเป็นไปในทิศทางเดียวกับ ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2544:207) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วม ไว้ว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนส่วนร่วมในการคิดริเริ่มการพัฒนา การตัดสินใจ การร่วม รับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้น ได้มีผู้ทำการค้นคว้าวิจัย อีกทั้งนิยามความหมายต่างๆ รวมทั้งให้แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งและพึ่งพาตนเอง ได้อย่างยั่งยืนไว้มากมาย ชาดิชาย ณ เชียงใหม่ (2533:33) ได้ศึกษาเรื่องทิศทางการพัฒนาชนบท ในอนาคตได้สรุปแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของคนในชุมชนออกเป็น 2 ระดับ โดยระดับแรกคือ การพัฒนาคนในระดับปัจเจกชน หมายถึงการให้ความรู้การศึกษาแก่ประชาชน เพื่อให้เกิดความ รอบรู้และทักษะในการใช้เหตุผลตัดสินใจในการดำรงชีวิต การมีความเชื่อและค่านิยมที่ดีถือความ เป็นไทย และการประหยัดเป็นพื้นฐาน ซึ่งรวมถึงการพัฒนาจิตสำนึกและกระบวนการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่องเพื่อปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในและนอกชุมชน และในขณะเดียวกัน สามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้อย่างสอดคล้องกับวัฒนธรรม และศักยภาพทางด้าน ทรัพยากรธรรมชาติและการบริหารของชุมชน ประการต่อมาคือการพัฒนาคนในระดับกลุ่ม หมายถึงการกำหนดเงื่อนไข และการเปิดโอกาสทางการเมืองและการบริหาร ให้คนในชนบท สามารถรวมกลุ่มและพัฒนาอำนาจต่อรองของชุมชน เพื่อให้สามารถต้านทานการเอารัดเอาเปรียบ

จากกลุ่มพลังงานนอกได้ สามารถที่จะใช้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือควบคุมทรัพยากรและภาวะแวดล้อม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของคนในชุมชน จึงต้องกระทำทั้งในระดับปัจเจกชนและในระดับกลุ่ม เพื่อชุมชนสามารถปรับตัวรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งจากภายในและนอกชุมชน และเมื่อทำการศึกษาถึงความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืน พบลำดับความสำคัญดังนี้ อุดลย์ วังศรีคุณ (2543:บทคัดย่อ) ได้ศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ผลการศึกษาพบว่าลำดับขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วยลำดับขั้นตอน คือ ชุมชนรับรู้ถึงปัญหาและตระหนักในปัญหา หลังจากนั้นสมาชิกชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา เพื่อให้สมาชิกชุมชนร่วมกันแสวงหาและเลือกแนวทางแก้ปัญหาและร่วมกันดำเนินการ พร้อมทั้งสมาชิกชุมชนร่วมกันประเมินผลการดำเนินงานหลังจากได้ดำเนินการไปแล้ว และสุดท้ายคือสมาชิกชุมชนร่วมกันปรับปรุงแก้ไขข้อผิดพลาดหากดำเนินการไม่สำเร็จ ทั้งยังพบว่าชุมชนส่วนใหญ่ที่รับรู้และตระหนักถึงปัญหา เกิดจากการที่สมาชิกในชุมชนประสบปัญหาที่รับรู้เอง เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสมาชิกในชุมชนทั้งหมดหรือส่วนใหญ่ เป็นปัญหาเกี่ยวกับการทำมาหากิน การวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน จะร่วมกันวิเคราะห์เป็นกลุ่มย่อย หรือที่ประชุมหมู่บ้าน ทั้งชุมชนยังได้เลือกแนวทางแก้ไขปัญหาโดยการลองผิดลองถูกสมาชิกชุมชนร่วมวางแผนในที่ประชุมหมู่บ้าน แล้วดำเนินการ ในลักษณะการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรสถาบัน และประเมินโดยสมาชิกกระทำร่วมกัน ซึ่งองค์ประกอบของการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ ฐานการเรียนรู้ และเนื้อหาองค์ความรู้

จากแนวคิดของอุดลย์ วังศรีคุณ ดังกล่าว พบว่า เป็นไปในทิศทางเดียวกับ อุทัย ดุลยเกษม และอเนก นาคะบุตร (2541:15-17) ได้ให้ความเห็นไว้ว่ากระบวนการเกิดขึ้นของชุมชนเข้มแข็งที่ส่งผลต่อการพัฒนายั่งยืนนั้น ประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน ขั้นตอนแรกคือชุมชนรู้สึกตระหนักในปัญหาร่วมกัน มีสิ่งกระตุ้นให้ตระหนักในปัญหา และมีการพูดคุยเพื่อวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน โดยการเรียนรู้จากของจริงเป็นขั้นที่เรียกว่าขั้นก่อรูปของประชาสังคม ประการต่อมาคือขั้นการสร้างกลุ่ม ซึ่งเริ่มจากกลุ่มเล็กๆ ที่ค่อยๆทำงานร่วมกัน ทำให้เกิดเวทีการเรียนรู้ เป็นเวทีแนวนอน มีความเข้าใจกัน มีความรู้สึกร่วมกันแก้ปัญหาได้ด้วยตัวเอง และขั้นตอนต่อมาคือการปรับโครงสร้างความสัมพันธ์ภายในชุมชนใหม่ให้เป็นแนวนอนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง รวมถึงวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมจนนำไปสู่ขั้นตอนสุดท้ายคือขั้นขยายเครือข่ายให้ก้าวไปสู่ความยั่งยืนของชุมชนต่อไปในอนาคต

จากการศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนของชุมชนแผ่นดินทองคอรุดักควาโดยสุพจน์ แสงเงิน และคณะ(2546:บทคัดย่อ) ผลการศึกษาพบว่า มีขั้นตอนการของกระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอนคือการรับรู้และตระหนักในปัญหา การคิดวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา และการประเมินผลการแก้ไขปัญหา โดยขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ต่างๆเกิดจากการเรียนรู้โดยผ่านการปฏิบัติงานตามโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ที่จัดทำขึ้นมาภายใต้กรอบแนวคิด รู้อดีต คิดปัจจุบัน ทำอนาคต ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน ที่นำมาผนวกกับความรู้ใหม่ที่มาจากภายนอกจนก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน และปรากฏออกมาเป็นรูปธรรมที่ทำให้เห็นได้ชัดเจน

ในงานวิจัยที่เกี่ยวกับการพึ่งตนเองได้ของครอบครัวและชุมชนที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนของวรรณิ แกมเกตุ (2546:บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาตัวบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนชนบท กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือครอบครัวและชุมชนชนบทในแต่ละภูมิภาค ซึ่งกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย หัวหน้าครอบครัวและผู้นำชุมชน

จากการศึกษารูปแบบและกระบวนการในการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้โดยใช้เทคนิคการสนทนากลุ่มพบว่า ครอบครัวที่สามารถพึ่งตนเองได้มีรูปแบบกิจกรรมหลักที่ใช้ในการพัฒนาสู่การพึ่งตนเอง ประกอบด้วย การศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ของตนเองการสร้างรายได้เพิ่มให้กับครอบครัว การลดรายจ่ายของครอบครัว การรวมกลุ่มทำกิจกรรมการออม และกิจกรรมด้านอาชีพเสริม มีกระบวนการเรียนรู้ของตนเองสำหรับชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้นั้น มีรูปแบบกิจกรรมหลักที่ใช้ในการพัฒนาชุมชนประกอบด้วย การวิเคราะห์ปัญหาและการเรียนรู้ด้วยตนเอง การสร้างวิสัยทัศน์ และกลยุทธ์ในการพัฒนา การแสวงหาแหล่งทุน เพื่อการพัฒนา การสร้างกลุ่มเพื่อใช้กระบวนการกลุ่มสร้างคน การจัดตั้งกลุ่มอาชีพ และหาแนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพ มีกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การจัดระบบบริหารหมู่บ้าน การสร้างจิตสำนึกในการพึ่งตนเอง และการขอรับการสนับสนุนจากภายนอก ทั้งนี้ครอบครัวและชุมชนมีกระบวนการต่างๆ ในการดำเนินการในแต่ละกิจกรรมหลักที่แตกต่างกันไป ภายใต้เป้าหมายเดียวกัน คือ การพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนของครอบครัวและชุมชน

ฉิชาภา อินุพัฒน์ (2550:19-20) ได้อธิบายว่า ชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนที่มีการเรียนรู้ มีการจัดการทรัพยากร และมีการพัฒนาตลอดเวลา ซึ่งก็หมายความว่ามีการจัดการตนเอง มีการจัดองค์กรชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ วิธีการวิจัยและการพัฒนาโดยประชาชน เป็นวิธีการที่สามารถนำไปประยุกต์ได้กับเรื่องประเด็นต่างๆ โดยเรียนรู้วิธีคิดใหม่ ซึ่งเป็นวิธีการจัดการทรัพยากรของตนเอง วิธีจัดการทุนของตนเอง ทั้งทุนคน ทุนความรู้ และทุนทรัพยากร โดยได้นิยามความหมายของทุนทั้งสามด้านไว้ว่า ทุนคน คือ การค้นพบความรู้ความสามารถของคน ของผู้รู้

คนที่สั่งสมความรู้ และประสบการณ์จากการทำงาน จากการสืบทอดจากภูมิปัญญาดั้งเดิม ในด้านต่างๆ คนที่เป็นครู เป็นแรงงาน และทุนความรู้ คือ องค์ความรู้ และตัวความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ ในการดำเนินชีวิต การทำมาหากิน การอยู่ร่วมกัน การแก้ไขปัญหาต่างๆ ส่วนทุนทรัพยากร คือ ดิน น้ำ ป่า ไร่นา พืช สัตว์ ผลผลิต เป็นต้น

ซึ่งทุนเหล่านี้มีอยู่ทุกชุมชน ความแตกต่างของชุมชนไม่ได้อยู่ที่ปริมาณ ของทั้งสามองค์ประกอบนี้เท่ากับอยู่ที่ คุณภาพ ซึ่งมาจากการเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยทั้งสาม คือ คนสัมพันธ์กับความรู้ หากมีการเรียนรู้ก็เกิดความรู้ มีกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง และคน สัมพันธ์กับทรัพยากร ซึ่งมีการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพโดยอาศัยความรู้และความรู้ สัมพันธ์กับทรัพยากร คือ การพัฒนา เป็นประสบการณ์ในการพัฒนาข้อแตกต่างระหว่างชุมชน ต่างๆ อยู่ที่ ความสัมพันธ์ ระหว่างสามปัจจัยเหล่านี้ ความสัมพันธ์ซึ่งเรียกว่า การเรียนรู้ การจัดการ และการพัฒนา

จากทฤษฎีและแนวคิดรวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งได้จากการศึกษาและทบทวนวรรณกรรมทำให้มองเห็นภาพการพัฒนาชุมชนในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่ายังไม่มีส่วน ทำให้ชุมชนในสังคมไทยเกิดความเข้มแข็งและมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนขึ้นมาได้มากนัก ทั้งจาก แนวนโยบายรวมถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และจากการทบทวนวรรณกรรม ยังพบลักษณะร่วมของชุมชนเข้มแข็งคือชุมชนที่มีการเรียนรู้ มีการจัดการและมีการพัฒนา ตลอดเวลาซึ่งรวมหมายถึงว่ามีการจัดการตนเอง และมีการจัดองค์กรชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งได้จากการเรียนรู้ข้อผิดพลาดจนสั่งสมเป็นประสบการณ์ และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งด้านกายภาพสิ่งแวดล้อม (ดิน น้ำ ระบบนิเวศน์ชุมชน) ด้านเศรษฐกิจ (การประกอบอาชีพการ พึ่งพาตนเอง) ด้านสังคม (พัฒนาการสู่การร่วมมือพัฒนาชุมชน) และด้านการปกครอง (กฎ ระเบียบ แนวทางชุมชน) เป็นการพึ่งพาตนเองโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งการพัฒนา อย่างยั่งยืนนั้น คือการให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจ กำหนดปัญหาความต้องการ ของตนเองอย่างแท้จริงเป็นการเสริมพลังอำนาจให้แก่ประชาชนรวมถึงกลุ่มและองค์กรชุมชน ให้สามารถระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจและควบคุมดูแลกิจกรรม ต่างๆในชุมชน สามารถกำหนดการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ตามที่จะเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี และสามารถพัฒนาศักยภาพของประชาชนและชุมชนในด้าน ภูมิปัญญา ทักษะความรู้ความสามารถและการจัดการอย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ รวมถึงประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างเป็นอิสระ การทำงานต้องเน้น ในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน เนื่องจากพลังกลุ่มจะเป็น ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ การพัฒนาต่างๆบรรลุผลสำเร็จตาม